

15. Duda Aneta A. Zarys stanu posiadania i ogólne warunki funkcjonowania majątków ostatniego Ordynata Ołyckiego, księcia Janusza Radziwiłła w latach 1905–1939. *Śląskie Studia Historyczne*. 2014. T. 20. S. 169–194.

Рябчикова Фаина. Олыка в истории музейного дела. История Олыки позволяет более детально рассмотреть отдельные аспекты развития музейного дела. В статье характеризуются домوزهенное коллекционирование в Олыке, дальнейшая национализация и распыление собраний Радзивиллов, возникновение и упадок общественного музея, а также представлены отдельные замечания по музеефикации культурного и природного наследия городка.

Считаем, что более перспективной для актуализации культурного наследия Олыки является музеефикация не отдельных объектов, а всей историко-культурной и природной среды со всеми ее движимыми, недвижимыми и нематериальными объектами, а также с участием местных жителей. Такой подход может быть реализован на основе создания средового музея или экомuzeя, который должен охватить всю историческую территорию городка, вместе с замком, историческими и сакральными сооружениями, некрополями, объектами природы.

Ключевые слова: Олыка, Радзивиллы, музейное дело, музеефикация.

Riabchykova Faina. Olyka in the History of Museums. The history of Olyka allows to review some aspects of development of museum studies. The paper gives an analysis of collecting practices in Olyka, further nationalization and division of collections, the emergence and decline of public museum. Also, it is presented some comments on the musealisation of cultural and natural heritage of the town.

The author believes that for actualization of cultural heritage it is more promising to musealize not just separate objects, but all historical, cultural and natural environments including whole their movable, immovable, intangible objects and with participation of local residents. Such approach could be fulfilled in the way of creation «environmental» museum or ecomuseum. It should cover the entire historical territory of the town including the castle, historical and religious buildings, necropolises, objects of nature.

Key words: Olyka, Radzivils, museum studies, musealisation.

Стаття надійшла до редколегії
17.10.2017 р.

УДК 069.5(477):904(32)

Вікторія Білик

Давньоєгипетські пам'ятки в музейних зібраннях України (за дослідженнями українського єгиптолога Олени Романової)

У статті здійснено аналіз наукового доробку сучасного українського єгиптолога Олени Романової. Визначено, що до основних напрямів її наукових інтересів, крім політичної та соціальної історії Стародавнього Єгипту доби Давнього Царства, релігії й культури Стародавнього Єгипту, належать і пам'ятки Стародавнього Єгипту в музейних зібраннях України. Основну увагу зосереджено на публікаціях дослідниці стосовно аналізу колекції давньоєгипетських пам'яток в Одеському археологічному музеї НАН України.

Ключові слова: єгиптологія, Стародавній Єгипет, давньоєгипетські пам'ятки, колекції, музейні зібрання України, Одеський археологічний музей.

Постановка наукової проблеми та її значення. Культурні надбання давньоєгипетської цивілізації по праву вважаються унікальними й завжди викликали невідомий інтерес не лише в науковців, але й у колекціонерів, пошанувачів старовини. До початку XIX ст. відносять перші випадкові знахідки європейськими колонізаторами унікальних предметів історії та культури Стародавнього Єгипту, які поклали початок формуванню такого напрямку орієнталістики, як єгиптологія. Ця галузь історичної науки почала розвиватися з 20-х рр. XIX ст., коли здійснено перше дешифрування Ж.-Ш. Шампольйоном давньоєгипетських ієрогліфів. Відтоді на території Єгипту розпочалися наукові дослідження європейських археологів. Відтак на сьогодні існують потужні єгиптологічні школи у Франції, Німеччині, Великобританії, США тощо. У Російській імперії єгиптологія стала розвиватися значно пізніше (із 70-х рр. XIX ст.), тому радянська єгиптологічна школа не зуміла досягти рівня зарубіжних. Що ж стосується розвитку української єгиптології, то можемо констатувати, що на сьогодні є лише кілька істориків, які займаються дослідженням староегипетської історії, хоча в Україні існує майже два десятки установ, у яких зберігаються пам'ятки староегипетської історії та культури.

¹ © Білик В., 2017

Серед українських єгиптологів потрібно відзначити кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника відділу Класичного Сходу Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України Олену Романову. Це дослідниця, яка впродовж багатьох років займається вивченням історії й культури Стародавнього Єгипту, вона одна з небагатьох володіє технікою читання староегипетських ієрогліфів, а тому її дослідження ґрунтуються на оригінальних текстах. Аналізуючи доробок О. Романової, можна виокремити три основні напрями її наукових студій: політична та соціальна історія Стародавнього Єгипту доби Давнього Царства й релігія та культура Стародавнього Єгипту [2, 6, 9, 14], а також пам'ятки Стародавнього Єгипту в музейних зібраннях України [3, 4, 7, 8, 11–13, 16–18].

Мета й завдання статті – на основі аналізу наукового доробку Олени Романової показати історію формування, кількісний і якісний склад колекції пам'яток староегипетської культури Одеського археологічного музею.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На території України давньоєгипетські пам'ятки зберігаються в 17 установах. Найбільша колекція (близько 800 артефактів) міститься в Одеському археологічному музеї НАН України. Крім того, давньоєгипетські пам'ятки в більшій чи меншій кількості зберігаються також у колекціях Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, Національного музею історії України, Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (м. Львів), Львівського музею історії релігії, Китайського палацу Золочівського замку (філії Львівської національної галереї мистецтв імені Бориса Возницького), Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, Миколаївського обласного краєзнавчого музею, Дніпропетровського національного історичного музею імені Д. І. Яворницького, Музею археології та етнографії Слобідської України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Бахчисарайського державного історико-культурного заповідника, Євпаторійського краєзнавчого музею, Керченського державного історико-культурного заповідника, Національного заповідника «Херсонес Таврійський», Кримського республіканського краєзнавчого музею (м. Сімферополь), Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [17].

У своїй дослідницькій роботі О. Романова значну увагу приділяє вивченню історії формування колекції давньоєгипетських пам'яток в Одеському археологічному музеї НАН України та її аналізу, а також розвитку єгиптологічних досліджень в Україні. Одна з них стосується наукової діяльності одеських єгиптологів першої половини ХХ ст. Сергія Доніча та Олександра Коцейовського, які зробили вагомий внесок у дослідження й вивчення колекції єгипетських пам'яток в Одеському музеї [5, с. 82]. Також дослідниця серед іншого вивчала фонди Інституту рукопису Національної бібліотеки імені В. Вернадського, де виявила рукопис під назвою «О некоторых особенностях египетского письма», датований двадцятьма роками ХХ ст., але без указівки на автора [10, 12]. Науковець зауважила, що в описі цього рукопису не зазначено його точного датування й авторства, відсутні відомості про те, як рукопис потрапив до бібліотеки. Тобто було зовсім мало відомостей про цей документ, що стосувався єгипетської культури. Разом із тим О. Романова відзначила, що свого часу дослідник цього документа, український історик, африканіст, професор Дмитро Урсу висловив припущення (за її словами, без обґрунтувань), що цей рукопис належить С. Донічу, єгиптологу, який працював в Одесі в 30–50-ті рр. ХХ ст. (із перервами) та являє собою чорновий варіант його дисертації. Провівши детальний аналіз як самого рукопису, так і фонду, у якому він зберігався, зіставивши всі факти, О. Романова підтвердила це припущення [10, 23].

Опрацьовуючи фонди Національної бібліотеки імені В. Вернадського, О. Романовій удалося значно доповнити наявну інформацію про збірку єгипетських пам'яток Івана Павловича Бларамберга, російського археолога, засновника (1825 р.) і першого директора Одеського міського музею старожитностей [3, с. 147]. Археолог й історик І. Бларамберг тривалий час жив у різних країнах Європи, подорожував країнами Сходу, зокрема побував і в Єгипті. Імовірно, що свою колекцію він поповнював предметами, придбаними на європейських аукціонах, а також привіз із Єгипту. Його колекція складалася з давньогрецьких і давньоримських пам'яток, предметів культури народів Сходу, зокрема давньоєгипетських артефактів та книг. Отож, робить висновок О. Романова, на початку ХІХ ст. ця колекція могла претендувати на статус однієї з найдавніших приватних колекцій єгипетської старовини в Російській імперії. У 1826 р. І. Бларамберг передав колекцію давньоєгипетських пам'яток Одеському міському музею старожитностей.

Упродовж тривалого часу колекцію І. Бларамберга, її кількісний склад, історію формування досліджували історики Сергій Доніч, Ніна Доконт, Олег Берлеєв, Світлана Ходжаш. А перший опис колекції здійснив Микола Мурзакевич уже після смерті власника в 1831 р. Зарисовки дев'яти давньоєгипетських пам'яток виконав відомий художник Карл Боссолі. Відповідно до документа, складеного М. Мурзакевичем у 1844 р, тобто через 13 років після смерті І. Бларамберга, єгипетська колекція складалася з шести стел, двох бронзових статуєток Осіріса, однієї дерев'яної статуєтки жіночої мумії й дерев'яної статуєтки кобчика. А вже в копії цього документа за 1858 р. згадується 14 предметів. Отже, зауважує дослідниця, усі документи, обидва варіанти описів колекції, альбом малюнків К. Боссолі подають різну кількість предметів колекції І. Бларамберга. Крім того, в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського зберігаються документи, що описують цю колекцію ще за життя її фундатора: це два документи з ідентичним текстом російською та французькою мовами [3, с. 151]. Праналізувавши ці описи, О. Романова приходять до висновку, що згідно з цими описами в колекції І. Бларамберга було 14, а не вісім чи 10 предметів єгипетської культури. Крім того, з'ясувалося, що частина пам'яток, які приписували цій колекції, зовсім до неї не належить, натомість у переліку згадуються інші пам'ятки, які ще потрібно ідентифікувати. Також аналіз та порівняння всіх описів дають підстави стверджувати, що єгипетська колекція Одеського музею між 1826–1839 рр., очевидно, поповнювалася пам'ятками, обставини надходження яких досі залишаються невідомими. О. Романова зауважує, що завдяки віднайденим у фондах НБУ імені В. Вернадського описам колекції І. Бларамберга в його виконанні тепер відомий точний склад цієї колекції. Однак ідентифікувати всі предмети в ній наразі неможливо, оскільки опис колекції, зроблений І. Бларамбергом, порушує усталені погляди на те, які пам'ятки до неї належали [3, с. 157].

Вивчаючи історію формування музейної колекції єгипетських артефактів в Одесі, О. Романова в одній зі своїх публікацій серед іншого зупиняється й на єгипетських зацікавленнях відомого лікаря XIX ст., дослідника країн Північної Африки та Азії Артема Олексійовича Рафаловича. Подорожуючи східними країнами в складі експедиції за вивчення чуми, він також цікавився культурою й побутом місцевого населення. Завдяки своїм подорожам А. Рафалович також став власником колекції єгипетських пам'яток, Саме його збірка склала основу великої єгипетської колекції Кабінету красних мистецтв Новоросійського університету в Одесі. У 1923–1924 рр. її передано до Одеського міського музею старожитностей (після націоналізації перейменованій в Одеський державний історично-археологічний музей). Завдяки цьому поповненню в музеї на початок 1927 р. в одному із залів представлено окремий відділ «Єгипетська культура» [18, с. 336–337].

Ще одна з наукових праць єгиптолога О. Романової стосується історії вивчення єгипетської колекції Одеського археологічного музею й фактично є своєрідним підсумком її дослідницької роботи в цьому напрямі [4]. Науковець зауважує, що історія формування одеської колекції розпочалася ще в перші десятиліття XIX ст., коли до Одеського міського музею старожитностей передали збірку єгипетських пам'яток І. Бларамберга, але наукове дослідження колекції в Одесі розпочалося лише на початку XX ст. До того часу в Одесі з 70-х рр. XIX ст. лише невелике коло вчених, які представляли Одеське товариство історії та старожитностей, Рішельєвський ліцей і Новоросійський університет, виявляло стійкий інтерес до єгипетської колекції, який, утім, «... виявлявся передовсім в площині колекціонування, а не наукового дослідження зібраних артефактів...» [4, с. 70]. Незважаючи на цей факт, колекціонери складали детальні описи колекцій. Зокрема, вони були в Одеському товаристві історії та старожитностей і в Одеському міському музеї старожитностей. Перші такі описи належать самому І. Бларамбергу (1826 р.) та викладачу Рішельєвського ліцею, згодом директору Одеського міського музею старожитностей Миколі Мурзакевичу (1841 р.). А от перший науковий опис єгипетських пам'яток здійснив Борис Тураєв, російський історик, засновник російської єгиптологічної школи, у 1912 р. і опублікував його в «Записках Одеського товариства історії та старожитностей» [4, 71].

О. Романова також детально подає історію дослідження єгипетської колекції в музейних установах Одеси в радянський період. Зокрема, вона звертає увагу на значне розширення музейної колекції єгипетських пам'яток за рахунок передачі до музею колекцій з інших установ (наприклад Новоросійського університету), зупиняється на внескові С. Доніча в справу дослідження давньоєгипетської колекції, наголошуючи, що результати його досліджень 30–50 рр. XX ст. викладені в рукописах ученого, які й сьогодні є одним із головних і надійних джерел інформації щодо низки єгипетських пам'яток [4, с. 72]. Проаналізовано та високо оцінено велику роботу з наукової обробки єгипетської колекції завідувача «золотої скарбниці» Ніни Доконт та її співпрацю з провідним науковим співробітником Санкт-

Петербурзької філії Інституту сходознавства АН СРСР, доктором історичних наук Олегом Берлевім і завідувачем відділу Стародавнього Сходу Музею образотворчих мистецтв імені О. С. Пушкіна Світланою Ходжаш. Вони здійснювали наукове опрацювання єгипетських пам'яток, датували їх, описували, виконували переклад, каталогізували й публікували ці каталоги, а також організували участь одеських пам'яток у виставці «Давньоєгипетські пам'ятки з музеїв СРСР» у Москві. Результатом цієї співпраці стала монографія, яка побачила світ у Швейцарії вже в 1998 р. Насамкінець дослідниця зазначає, що з 90-х рр. XX ст. інтерес до єгипетської колекції Одеського археологічного музею, крім вітчизняних науковців, проявляють і зарубіжні [4, с. 73].

Останнім часом О. Романовій удалося зробити нові відкриття в історії єгиптологічних досліджень в Україні. Зокрема, її нова праця стосується історії київських музейних колекцій давньоєгипетських пам'яток [15]. Починаючи з квітня 2016 р., єгиптолог спільно з іншими науковцями досліджувала негативи на склі з колекції Наукового архіву Інституту археології НАН України. Їх О. Романова розділяє на дві частини: перша – це репродукції ілюстрацій із зарубіжних книг, а от друга – «зображення, зроблені в процесі реставрації давньоєгипетських пам'яток у реставраційних майстернях Всеукраїнського музейного городка, починаючи від 1935 р.» [15, с. 182]. Провівши детальне дослідження, єгиптолог прийшла до висновку, що в другій половині 1930-х рр. реставрацію давньоєгипетських пам'яток у Києві проводив український художник і реставратор Микола Касперович.

Оскільки дослідження О. Романової ґрунтуються на оригінальних джерелах, вона й сама доклала зусилля до вивчення та атрибуції давньоєгипетських пам'яток. У зв'язку з тим, що найбільша їх колекція зберігається в Одесі, саме її й стосується низка досліджень О. Романової.

Із другої половини 2000-х рр. в Україні запрацював науковий проект Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України «Східні джерела в історичній спадщині України: пам'ятки писемної, матеріальної та духовної культури». Участь у цьому проекті бере й О. Романова. За її словами, «... одним з напрямків даного проекту є створення бази даних та наукова обробка пам'яток давньоєгипетського походження, що зберігаються в музеях України, включаючи їх атрибуцію, визначення історії походження та потрапляння до музею, складання бібліографії робіт, в яких ці пам'ятки були опубліковані чи досліджувались, переклади текстів і написів та їх наукове коментування, створення транслітерації та прорисовок тексту. Початковий етап дослідження включає вивчення колекції Одеського археологічного музею Національної академії наук України, найбільшого зібрання єгипетських старожитностей в Україні» [11, с. 113]. Інформуючи про цей проект, дослідниця також зупиняється на основних етапах своєї роботи в його рамках. Зокрема, вона подає перелік музейних установ України, у яких зберігаються давньоєгипетські пам'ятки, стисло переповідає історію попередніх досліджень та публікацій цих пам'яток, зауважуючи, що, незважаючи на багаторічні дослідження, на сьогодні все ж існує проблема створення наукового опису пам'яток Давнього Єгипту, що зберігаються в музеях України. Також О. Романова інформує про те, яким має бути результат цього наукового проекту: «...Передбачається, що це буде серія каталогів пам'яток... Шаблон такого каталогу передбачає наявність стислої, але вичерпної інформації, яка включає такі відомості: (1) місце зберігання, (2) інвентарний номер, (3) сторінки каталогу, (4) назва пам'ятки та ім'я власника, (5) датування, (6) походження (місце походження, дата та спосіб надходження з Єгипту), (7) надходження до музею та історія зберігання; пам'ятки, що пов'язані з даним об'єктом, (8) матеріал та техніка виконання, фарби, (9) розміри, (10) опис (включає опис композиції зображення, написи та їх відтворення, транслітерування, переклад, коментар, техніку виконання, особливості стилістики й епіграфіки, історію пам'ятки...» [11, с. 116]. Ця інформація має бути проілюстрована прорисовками об'єктів і їхніми фото. На завершення дослідниця наводить міркування про складнощі, що виникають під час каталогізації пам'яток: проблема походження пам'яток (де і в якому місці Єгипту ці об'єкти були і яким чином потрапили до того чи іншого музею), проблема роботи з текстами та зображеннями (для каталогу має бути не лише переклад ієрогліфічного тексту та коментар до нього, а й прорисовка ієрогліфів та транслітерація тексту), дослідження стилістичних особливостей пам'яток і проблема їх реставрації та консервації.

Проводячи дослідження в межах цього наукового проекту, О. Романова розпочала роботу над укладенням каталогу єгипетських пам'яток з колекції Одеського археологічного музею. У результаті здійснено обстеження восьми стел, жертовного вівтаря та фрагмента декорації стіни каплиці. Для уточнення атрибуції пам'яток й історії формування колекції проведено пошуково-дослідницьку роботу спочатку у фондах НБУ імені В. Вернадського, а згодом у Науковому архіві Одеського археологічного

музею та виявлено низку неузгоджень щодо дат надходження деяких артефактів до музею й інших позицій атрибуції. Дослідниця зауважує, що чи не найважливішою є проблема походження цих пам'яток (де саме в Єгипті вони були), яка пов'язана з проблемою історії формування єгипетської колекції в Одесі. Адже дослідникам відомі імена дарувальників чи осіб, чії колекції поповнили фонди музею, однак із восьми сотень єгипетських пам'яток цього музею лише двісті можна пов'язати з ім'ям того чи іншого колекціонера, відтак установити місце походження, дату й спосіб надходження до музею [16, с. 42]. Отже, досліджуючи єгипетські артефакти, єгиптолог укотре наголошує на проблемі існування розбіжностей в описах, їй не вдалося визначити, на підставі чого зроблено відповідні записи в інвентарних картках. Також проблеми в дослідженні створює й відсутність комп'ютерної програми графічного редактора для єгипетських ієрогліфічних текстів періоду Середнього та Нового Царства, що не дає змоги зробити правильне оформлення перекладів на комп'ютері. Крім того, через відсутність словників із лексики Середнього Царства ускладнюється процес укладення коментарів.

У ході копінткої пошукової роботи О. Романовій спільно з дирекцією та співробітниками Одеського археологічного музею в його колекції вдалося віднайти три пам'ятники, які не були відомі до цього, не були описані й опубліковані [8, с. 22]. Як з'ясувалося, картковий каталог музею фіксував більшу кількість предметів, ніж їх було виставлено в експозиції. Причиною цього стало те, що ці пам'ятники (дві стели та частина стінної декорації з гробниці) свого часу помилково віднесено до грецької колекції. Спільними зусиллями науковцям удалося ідентифікувати ці пам'ятки. Першу стелу ідентифіковано за старим інвентарним номером на її поверхні (інв. № 52659). Аналізуючи зображення й символи на стелі, порівнюючи їх з уже відомими та описаними у світовій єгиптології, О. Романова робить висновок, що ця стела походить з Абідоса та належить до пізнього Середнього Царства й Другого перехідного періоду. Інформацію стосовно другої стели зафіксовано в рукописній спадщині С. Доніча (вона відома як стела Неферау – інвентарна картка за 1948 р. (інв. № 52660)). Однак ця стела була відсутня і в експозиції, і в єгипетському секторі фондів. Віднайшли її, як уже зазначалося, серед предметів грецької колекції. Судячи з решток зображення на стелі (сцена жертвопринесення якомусь божеству), вона належить до періоду Нового Царства (XVIII династія). Третя віднайдена пам'ятка – два фрагменти частини стінної декорації з гробниці (частина декорації була відома та описана, однак про ці два її фрагменти стало відомо лише тепер) (інв. № 52661/1,2). За свідченням дослідниці, це розколоті за товщиною частини одного куска. Про ці фрагменти, як і про основний блок, конкретна інформація відсутня, а тому наразі ще потрібно проводити додаткові дослідження [8, с. 26].

До питання атрибуції та історії надходження однієї з віднайдених стел (інв. № 52659) О. Романова звернулася ще в одній своїй науковій роботі [7, с. 238–245]. Зокрема, автор, крім детального опису стели, розшифровки зображених на ній малюнків, ієрогліфів, знаків, також подає у своєму дослідженні детальну зарисовку пам'ятки, уточнює її датування та походження. Крім того, дослідниця робить припущення про історію її надходження до музею. Зі слів співробітників музею, ця стела могла бути частиною колекції лікарів М. Врачко або А. Уманця, які разом із лікарем А. Рафаловичем свого часу брали участь в експедиції з вивчення чуми й подорожували країнами Африки та Азії.

Паралельно з дослідженням єгипетських пам'яток із колекції Одеського археологічного музею, О. Романова займається вивченням єгипетських артефактів й з інших музейних зібрань України. Зокрема, предметом її дослідження стала скульптура Тота-павіана із Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків [13, с. 92–103]. Опускаючи деталі, зауважимо, що єгиптолог провела власне атрибування скульптури, основні позиції якого відрізняються від попередніх висновків науковців. Проведене дослідження дало підставу О. Романовій стверджувати, зокрема, що скульптуру виготовлено з сіро-червоного граніту чи гранодіориту, а не базальту (за твердженням О. Берлева), вона є самостійною фігурою, а не частиною клепсидри – водяного годинника й належить до епохи Третього перехідного періоду та Пізнього Царства, а не до Нового Царства чи Птоломеївського періоду, як уважав російський єгиптолог Сергій Іванов. Також дослідниця зауважує, що, виходячи з розмірів скульптури (52x27x26 см), її можна вважати самостійною храмовою статуєю, і припускає, де саме в храмі вона могла розміщуватися.

У полі зору О. Романовій вже багато років перебувають також і єгипетські артефакти з колекції Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника (НКПІКЗ). Уже багато років дослідниця займається вивченням цієї колекції, неодноразово виступала зі здобутими результатами досліджень на конференціях різного рівня. Зауважимо, що, окрім суто наукових досліджень, О. Романова

не цурається й виступів, які мають більш науково-популярний, а то й популярний характер. Скажімо, її роздуми чи коментарі «Про саркофаги, мумії і трохи про фахову компетентність та професійну етику», розміщені на сайті «Музейний простір» [12], були викликані доволі неординарною подією, яка відбулася в Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику в травні 2017 р. й отримала розголос у пресі (ідеться про нібито сенсаційне відкриття – виявлення у фондах НКПЗ староегипетських пам'яток – мумій, саркофагів тощо). Не будемо зупинятися на певних конфліктних моментах у середовищі українських єгиптологів, які до певної міри й спонукали дослідницю дати свої коментарі. Але зауважимо, що, коментуючи певні заяви та виступи своїх колег, О. Романова разом із тим в абсолютно доступній формі подала колосальний матеріал про єгипетські артефакти, історію формування єгипетських колекцій у музейних установах України. Ще більший інтерес і захоплення викликає її участь у липні 2017 р. у науково-популярній передачі «Точка опори» радіостанції «Українське радіо «Культура»», де дослідниця розповідала про розвиток єгиптології в Україні, історію формування єгипетських колекцій в українських музеях тощо [17].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результат багаторічних наукових пошуків і досліджень О. Романової в царині єгиптології відображений у низці її наукових статей у вітчизняних та зарубіжних виданнях, кандидатській дисертації, монографії, виступах на конференціях різного рівня. Знання й набутий досвід дають право дослідниці робити фахові припущення, висновки, коментарі стосовно різних питань і проблем єгиптології й високо оцінюються не лише вітчизняними, а й зарубіжними колегами [1, с. 216–217]. Надзвичайно важливим є такий напрям її єгиптологічних досліджень, як колекції староегипетських пам'яток у фондах музейних установ України. Зокрема, О. Романова активно досліджує колекції Одеського археологічного музею, Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, Національного музею мистецтв імені Богдана й Варвари Ханенків тощо. Завдяки її науковим пошукам було не лише уточнено багато відомостей про ті чи інші єгипетські пам'ятки, а й віднайдено та атрибутовано кілька артефактів. Важливою є і її науково-популяризаторська робота, завдяки чому інформація про неповторні єгипетські старожитності стає доступною широкому загалу й, думаємо, спонукала не одну людину відвідати той чи інший музей і торкнутися глибин історії.

Оскільки єгиптологія в Україні наразі перебуває на стадії становлення, то варто сподіватися нових наукових досліджень, які відкриють багато цікавого, а головне – популяризуватимуть єгипетські колекції зокрема й усю музейну галузь України загалом.

Джерела та література

1. Лукашевич А. Рецензія. Романова О. О. Добродесна людина в стародавньому Єгипті за автобіографічними текстами від Давнього до Середнього Царства. Київ, 2011. 380 с. *Український історичний журнал*. 2015. №3. С. 212–217.
2. Романова О. Добродесна людина в Стародавньому Єгипті за автобіографічними текстами від Давнього до Середнього Царства. Київ, 2011. 380 с. 7 іл.
3. Романова О. Египетская коллекция основателя Одесского городского музея И. П. Бларамберга. *Сходознавство*, 2011. Вип. 53–54. С. 147–157.
4. Романова О. Історія досліджень єгипетської колекції Одеського археологічного музею. *Східний світ*. 2009. № 3. С. 70–76.
5. Романова О. Історія розвитку єгиптологічних досліджень в Україні. *Східний світ*. 2003. № 4. С. 82–87.
6. Романова О. [Написи з гробниці Мечена в контексті єгипетських \(авто\)-біографічних творів та соціальної історії початку IV династії](#). *Український історичний збірник*. Вип. 17, 2014. С. 6–33.
7. Романова О. Неизвестная стела из Одесского археологического музея НАН Украины. *Труды Государственного Эрмитажа*: [Т.] 55: Петербургские египтологические чтения 2009–2010: памяти Светланы Измайловны Ходжаш, памяти Александра Серафимовича Четверухина: доклады, 2011, С. 238–245.
8. Романова О. Неопубліковані пам'ятники з фондів Одеського археологічного музею НАНУ. *Східний світ*. 2010. Вип. 3. С. 22–27.
9. Романова О. Организация персонала, занятого в культурах частных гробниц эпохи Древнего царства. *Труды Государственного Эрмитажа*: [Т.] 45: Петербургские египтологические чтения 2007–2008: памяти Олега Дмитриевича Берлева. К 75-летию со дня рождения: доклады. Санкт-Петербург, 2009. С. 232–248.

10. Романова О. Проблема авторства рукописи V.1123 Института Рукописей Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского и научное наследие Сергея Владимировича Донича. *Східний світ*. 2004. № 2. С. 12–23.
11. Романова О. Проект Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України щодо дослідження пам'яток Стародавнього Єгипту в музеях України. *Пам'ятки східного походження в архівах та музейних зібраннях України*: зб. наук. ст. 2010. С.113–124.
12. Романова О. Про саркофаги, мумії і трохи про фахову компетентність та професійну етику. URL: <http://prostir.museum.ua/post/39362> (дата звернення: 23. 11. 2017)
13. Романова О. Скульптура Тота-павіана із Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. *Східний світ*. 2014. № 4. С.92–103.
14. Романова Е. А. «Слуга божий богини Маат» в Древнем царстве: жрец или судья? Ч. 1: Характеристика источников. *Східний світ*. 2010. № 4. С. 138–145. 2011. № 2. С. 110–119.
15. Романова О. Стародавній Єгипет в Києві: віддзеркалення на склі (колекція негативів на склі із зображеннями давньоєгипетських предметів в Інституті археології НАН України). *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. 2017. Вип. 21. С. 182–197.
16. Романова О. Стели та інші пам'ятники Давнього Єгипту, що зберігаються в Одеському археологічному музеї. *Східний світ*. 2008. № 2. С. 40–46.
17. Сходознавці Академії – про єгиптологію в Україні та світі/виступ О. Романової у науково-популярній передачі «Точка опори» радіостанції «Українське радіо «Культура»». URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3311> (дата звернення: 02. 12. 2017).
18. Romanova O. History of the Egyptian collection of the Odessa Museum of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine. *Studien zur Altägyptischen Kultur. Herausgegeben von Hartwig Altenmüller und Nicole Kloth*. Band 37. Hamburg, 2008. S. 327–338.

Билык Виктория. Древнеегипетские памятники в музейных собраниях Украины (за исследованиями украинского египтолога Елены Романовой). Осуществлен анализ научного наследия современного украинского египтолога Елены Романовой. Определено, что к основным направлениям ее научных интересов, кроме политической и социальной истории Древнего Египта эпохи Древнего Царства, религии и культуры Древнего Египта, относятся и памятники Древнего Египта в музейных собраниях Украины. Е. Романова активно исследует коллекции Одесского археологического музея, Национального Киево-Печерского историко-культурного заповедника, Национального музея искусств имени Богдана и Варвары Ханенко. Благодаря ее научным поискам, было не только уточнено много сведений о тех или иных египетских памятниках, но и найдены и атрибутированы несколько артефактов. Важна и ее научно-популяризаторская работа, благодаря чему информация о египетских древностях становится доступной широкой общественности и побуждает к посещению музеев.

Основное внимание в статье сосредоточено на публикациях исследовательницы, посвященных истории египтологических исследований в Украине и анализу коллекции древнеегипетских памятников в Одесском археологическом музее НАН Украины.

Ключевые слова: египтология, Древний Египет, древнеегипетские памятники, коллекции, музейные собрания Украины, Одесский археологический музей.

Bilyk Viktoriya. Ancient Egyptian Monuments in Museum Collections of Ukraine (for Researches of the Ukrainian Egyptologist Olena Romanova). An analysis of the scientific achievements of the modern Ukrainian Egyptologist Olena Romanova has been carried out. It is determined that the main directions of her scientific interests, in addition to the political and social history of Ancient Egypt of the Ancient kingdom, religion and culture of Ancient Egypt, include the monuments of Ancient Egypt in the museum collections of Ukraine. O. Romanov actively explores the collections of the Odessa Archaeological Museum, the National Kyiv-Pechersk Historical and Cultural Reserve, the National Museum of Arts named after Bogdan and Varvara Khanenkov. Thanks to her scientific researches, it has been clarified not only much information about certain Egyptian sights, but several artifacts have been found and attributed. Her scientific popularization activity is also very important, which makes information about Egyptian antiquities accessible to the general public and encourages visiting museums.

The main focus of the article is concentrated on research publications devoted to the history of Egyptian research in Ukraine and the analysis of the collection of ancient Egyptian monuments in the Odessa Archaeological Museum of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Key words: Egyptology, Ancient Egypt, ancient Egyptian monuments, collections, museum collections of Ukraine, Odessa Archaeological Museum.

Стаття надійшла до редколегії
04.10.2017 р.